

Kasteeltje Bruinhorst Karakteranalyse en -herstel van een monumentaal ensemble

Gelegen aan de Luntersekade nummer 1, aan de noordelijke rand van Ederveen, ligt het gemeentelijk monument kasteeltje Bruinhorst. Dit in 1879 gebouwde complex omvat een hoofdhuis met groot koetshuis, gelegen in een parktuin. In de loop der jaren is de oorspronkelijk ruim één kilometer lange tuin grotendeels afgestoten. Het deel dat nu nog resteert, heeft omstreeks 1966 haar huidige omvang en verschijningsvorm gekregen. Ook het huis is destijds, na onder andere lange tijd als onderkomen voor repatriërende KNIL-militairen te hebben gediend, flink onder handen genomen.

De huidige eigenaar, de familie Dunsbergen, heeft Bruinhorst in 2009 aangekocht en wenst het in oude luister te herstellen, waarbij zo optimaal mogelijk wordt uitgegaan van de kwaliteiten die nog aanwezig zijn en van historische (typologische en cultuurhistorische) waarden. Friso Woudstra Architecten en Res nova zijn bij dit project betrokken om zorg te dragen voor een verantwoorde totstandkoming en realisatie van de nieuwe plannen.

Architectuurhistorisch onderzoek en ontwerptraject

Hoewel het exterieur van kasteeltje Bruinhorst vandaag de dag nog in hoofdlijnen representatief is voor de negentiende-eeuwse verschijningsvorm, is van het oorspronkelijke interieur weinig tot niets behouden. Aangezien het de wens was van de opdrachtgevers om bij de herinrichting van Bruinhorst de beleving van het negentiende-eeuwse interieur als uitgangspunt te nemen, heeft Res nova een inspiratiedocument opgesteld, waarin de verschillende karakteristieke aspecten van de interieurarchitectuur uit de periode van de bouw van Bruinhorst worden uitgediept.

Aan de hand van nog aanwezige bouwhistorische waarden en sporen en van bronnenonderzoek, waarbij vooral aandacht is besteed aan (historisch) beeld-

Kasteeltje Bruinhorst, gezien vanaf de Luntersekade.

Bruinhorst anno 1910. Vanaf de straat was sprake van een rechte laan, gericht op de salon van het huis. De laan liep door een bosje. BRON: GEMEENTEARCHIEF EDE

materiaal van negentiende-eeuwse interieurs, is een beeld geschetst van de wijze waarop het interieur van Bruinhorst in haar glorie-dagen zou zijn uitgemonteerd. Hierbij speelde de 'karakterleer' een belangrijke rol. Deze leer was toonaangevend bij het inrichten van luxe interieurs in vooral het laatste kwart van de negentiende eeuw. Bij de karakterleer speelt de functie van het vertrek een belangrijke rol bij de aankleding. Salons en tuinkamers waren vaak in een lichte neoclassicistische stijl uitgewerkt. Stucwerk was vaak frivoool door het gebruik van florale motieven. De hal is de eerste indruk die bezoekers van een woning kregen en moet daarom imponeren. Centrale hallen kenden daarom meestal een ietwat zwaardere afwerking, waarbij sprake is van rijker aangezet stucwerk. Bij woonvertrekken is de uitvoering vrijwel altijd in een neoclassicistische stijl met lage lambriseringen en een licht kleurenpalet opgezet. Stucwerkplafonds bestonden vaak uit lijstwerk met centrale ornamenten, voorzien van een delicate detaillering. Eetvertrekken en andere meer private kamers als rookkamers, kenmerkten zich echter vaak door meer houtwerk (hogere lambriseringen) en zwaarder aangezette plafonds (stucwerk vaak uitgevoerd als lijstwerk met blinde

vlakverdelingen tussen de binnenste en buitenste lijst). Kleurstellingen in deze kamers waren wat donkerder, waardoor een meer intieme sfeer ontstond.

Bij deze historische interieurs was eenheid in stijl dus ondergeschikt. In het verlengde van de negentiende-eeuwse architectuur, waarbij op een soortgelijke wijze per type gebouw werd gezocht naar een (neo)stijl die 'passend' was bij de functie van het gebouw, werd dus ook in het interieur per vertrek een passende aankleding gezocht.

Op basis van de in het inspiratiedocument omschreven karakterleer heeft Res nova een reeks aanbevelingen opgesteld op basis waarvan Friso Woudstra Architecten haar plannen voor Bruinhorst heeft opgesteld. Hoewel de indeling van het huis niet volledig wordt teruggebracht tot de oorspronkelijke situatie (deze was al grotendeels verdwenen gedurende eerdere bouwactiviteiten), wordt in het ontwerp van Friso Woudstra wel een ambiance neergezet die past bij de historische grandeur van het gebouw. De aanwezige achzijdige salon zal hierbij weer als spil van het huis gaan dienen, zoals in de glorie-dagen van Bruinhorst.

Friso Woudstra Architecten bna

info@frisowoudstra.nl
Telefoon 0575 - 519 455
www.frisowoudstra.nl

De werkzaamheden aan het exterieur zijn tot een minimum beperkt. De grootste ingreep zal het nieuwe terras zijn dat tegen de zuidelijke gevel (de Schauseite) wordt geplaatst. Het grote in 1966 geplaatste terras wordt vervangen door een kleiner exemplaar dat de contouren van de gevel volgt en in verschijningsvorm is geïnspireerd op de situatie zoals deze zichtbaar is op oude foto's. Door dit nieuwe terras wordt de geleidelijke overgang van huis naar tuin versterkt: huis – salon – terras – tuin. De plannen van Friso Woudstra Architecten zijn, aangevuld met een door Res nova opgestelde effecttoets waarin de gemaakte keuzes in woord en beeld worden onderbouwd, aan de gemeente Ede en haar monumentencommissie gepresenteerd en enthousiast ontvangen.

Tuinhistorisch onderzoek en ontwerptraject

De gemeente en haar commissie wensten niet alleen inzicht te krijgen in de plannen die voor de bebouwing van Bruinhorst werden opgesteld, maar wilden vanwege de ensemblewaarde van bebouwing en tuin, ook al in een vroeg stadium inzicht krijgen in de plannen die de familie Dunsbergen eventueel voor de tuin voor ogen had.

Res nova heeft in dit kader een cultuur- en tuinhistorische rapportage opgesteld: *Bruinhorst, tuinhistorisch onderzoek Luntersekade 1 te Ederveen*. Dit had als doel inzicht te geven in de ontwikkelingsgeschiedenis van de locatie Bruinhorst. De basis voor de analyse werd gevormd door de aanwezige cartografische bronnen en de ruim voorhanden zijnde historische foto's, waarop de oorspronkelijke tuinopzet rondom het huis duidelijk zichtbaar was.

De huidige omvang van de tuin van Bruinhorst omvat een al op de kadastrale minuutkaart uit circa 1832 zichtbaar, omgracht terrein en een in het verlengde hiervan gelegen perceel aan de Luntersekade. Waarom de opdrachtgeefster van het landgoedje, mevrouw Fisler-Reiger, juist deze plek had uitgekozen als locatie voor een nieuw landgoed, is onduidelijk. Ederveen is gelegen in de Gelderse Vallei, een relatief laaggelegen veen- en broekgebied tussen de Utrechtse Heuvelrug in het westen en de Veluwe in het oosten. Het overgrote deel van de landgoederen ligt in of aan de rand van de Utrechtse Heuvelrug of in of aan de rand van de Veluwe. In de Gelderse Vallei werden in de negentiende eeuw nauwelijks landgoederen aangelegd. Niettemin liet

ze hier bij haar nieuw opgerichte huis een parktuin aanleggen die ruim een kilometer in lengte was. Deze oorspronkelijke in landschappelijke stijl uitgevoerde parktuin is zichtbaar op laat-negentiende-eeuws en vroeg-twintigste-eeuws kaartmateriaal.

Vanaf de jaren dertig begint het goed in omvang af te nemen. In verschillende stadia worden delen van de tuin afgestoten. In de jaren vijftig is, ten tijde van de functie van Bruinhorst als onderkomen van KNIL-militairen, nagenoeg alle negentiende-eeuwse aanplant geroid. Bruinhorst lag lange tijd vrij in het landschap.

In 1966 werd de tuin opnieuw aangelegd. De gracht werd behouden, maar werd tot aan de Luntersekade naar het zuiden toe doorgetrokken. Hierbij werd ter plekke van de oorspronkelijke zuidelijke tak een nieuwe vijver aangelegd. Tijdens deze werkzaamheden is ook de oriëntatie van de oprijlaan gewijzigd, waardoor de karakteristieke (door begroeiing begeleide) rechte zichtas vanaf de straat op de Schauseite van het kasteeltje verdween.

Op basis van de resultaten van het tuinhistorisch onderzoek heeft Margreeth Bangert namens Res nova een tuinontwerp opgesteld, waarbij de huidige aanwezige waarden én de historische (verdwenen) kwaliteiten tot een samenhangend geheel zijn samengevoegd. Hierbij vormt de huidige opzet, ontstaan omstreeks 1966, de onderlegger van het schetsontwerp. Binnen dit kader zijn enkele wijzigingen aangebracht waarbij de situatie, zoals deze zichtbaar is op historische bronnen, als inspiratiebron en referentiebeeld dient. Hierbij is tevens rekening gehouden met de karakteristieke ecologische kenmerken van de locatie. Uit het historische beeldmateriaal blijkt dat bij de aanleg uit 1879 ook al rekening was gehouden met het karakter van de locatie.

Dit tuinontwerp is samen met een onderbouwing van de gemaakte keuzes naar de gemeente toegestuurd. In deze notitie, *Bruinhorst. Notitie bij voorstel tuinontwerp Luntersekade 1 te Ederveen*, wordt punt voor punt ingegaan op de ontwikkelingen die in de tuin zullen plaatsvinden.

Tot slot

Bij Bruinhorst vormen de onderzoeken, effecttoetsen en notities één geheel met het door Res nova opgestelde tuinontwerp en de door Friso Woudstra

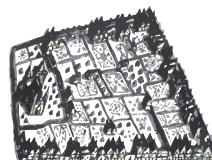
Het door Margreeth Bangert van Res nova opgestelde tuinontwerp voor Bruinhorst.

Legenda	
[Red box]	Bebouwing
[Red box with border]	Terras/behegeld
[Red box with border]	Semi-verharding
[Blue box]	Water
[Green box]	Gras/aanplant
[Green box]	Bloembek/bek
[Green box]	Struiken
[Green box]	Loofboom
[Green box]	Naaldboom
[Red box]	Hoogbeuk
[Red box]	Speelhuis
[Red box]	Opbouw met vaas

Architecten opgestelde plannen voor het kasteeltje. Door deze nauwe samenwerking waarbij onderzoek en ontwerp één op één op elkaar zijn afgestemd, waarbij is uitgegaan van een karakteranalyse en een karakterherstelplan, ontstaat een totaalbeeld dat recht doet aan de (historische) kwaliteiten die dit negentiende-eeuwse kasteeltje kenmerken.

Don Rackham
Res nova

De rapporten van Res nova met de hier besproken werken van Friso Woudstra Architecten kunnen ingezien worden via: www.res-nova.nl/uitgever.html.

Res nova
Erfgoed in ontwikkeling

info@res-nova.nl
Telefoon 0475-552 330
www.res-nova.nl

RES NOVA RUBRIEK